

XXI ƏSRƏ QIZIL HƏRFLƏRLƏ YAZILACAQ MÖHTƏŞƏM TARİX

“Biz tarixi keçmişimizə nəzər salarkən ulu babalarımızın yaratdığı və indiyə qədər yaşayan abidərlər, qalalarla, şəhərlərlə, heykəllərlə - yaradılan hər şeylə fəxr edir və bunları yaradanları daim xatırlayıraq”.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev

Bu gün dünya xalqları mədəniyyətlərinin bir-birinə tanıldıması, inkişafı, ölkələrarası mədəniyyət elaqələrinin daha da gücləndiriləməsi yönündə olduqca əhəmiyyətli layihələr hazırlanır və həyata keçirilir. Məhz belə dəyərli layihelərdən biri de İslam mədəniyyətinin dünyada təbliği və təşviqi məqsədile İslami Konfransı Təşkilatına üzv olan müsəlman ölkələrinin mədəniyyət nazirlərinin 2001-ci ildə Doha şəhərində baş tutan III konfransında “İslam Mədəniyyətinin Paytaxtları” programının təsdiq olunması haqqında qəbul edilmiş qətnamədir.

İslam Ölkəleri Elm, Təhsil və Mədəniyyət Təşkilatının təklifi ilə qəbul edilmiş bu qətnaməyə müvafiq olaraq “İslam Mədəniyyətinin Paytaxtları” statusunu hər il Ərb, Asiya və Afrika regionlarını təmsil eden üç müsəlman şəhəri daşımaçıdır. Bildiyimiz kimi, bu fəxri missiya yaxşı görünən və ilk İslam mədəniyyətinin paytaxtı dünya müsəlmanlarının ziyanətgahı olan müqəddəs Kəbenin yerləşdiyi Mekke şəhəri olmuşdur.

“İslam Mədəniyyətinin Paytaxtları” statusuna naməzəd seçilən müsəlman şəhəri ilk növbədə öz ölkəsi və İslam dünyasının səviyyəsində zəngin və qədim tarixə malik olmalı, elmin, ədəbiyyatın, incəsənetin inkişafına xüsusi töhfə verməlidir. Eyni zamanda mədəni-kültərli tədbirləri təşkil edən xüsusi təsisatlar, elmi mərkəzlər, müvafiq institutlara malik olmalı, İslam mədəniyyətinə və ümumilikdə dünya mədəniyyətinə töhfələri ilə seçilməlidir ki, bu göstəricilər də qətnamənin ilkin şərtlərindənəndir.

Azərbaycan dövlətinin yüksək islami-əxlaqi dəyərlərə sahib bir ölkə olması və “İslam Mədəniyyətinin Paytaxtları” Programının bütün meyarlarına müvafiqliyi baxımından 2009-cu ildə paytaxt şəhərimiz Bakı “İslam Mədəniyyətinin paytaxtı” seçilmiş, bu fəxri missiyani şərflə daşımış və uğurla başa çatdırılmışdır.

Bildiyimiz kimi 2017-ci il Azərbaycanda “İslam Həmrəyliyi ili” elan edilmiş və 12-22 may tarixlərində möhtəşəm açılış mərasimi ilə IV İslam Həmrəyliyi Oyunları keçirilmişdir. Azərbaycanın ilk Avropa Oyunları və IV İslam Həmrəyliyi Oyunları kimi mötəber yarışlara ev sahibliyi etməsi dövlətlimizin tolerant və multikultural dövlətimizdən tərəfən daha bariz nümunəsidir.

Bakı şəhəri “İslam mədəniyyətin paytaxtı” missiyasını layiqlicə təmsil etdiğən sonra, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv dövlətlərin mədəniyyət nazirlərinin 2009-cu ilin oktyabr ayında Bakı şəhərində keçirilən VI konfransında qədimliyin və müasirliyin vəhdətini özündə yaşadan Naxçıvan şəhərinin 2018-ci il üçün “İslam mədəniyyətinin paytaxtı” elan olmasına dair qərar qəbul edildi. Biz naxçıvanlılar üçün sevindirici və qururverici haldır ki, antik tarixi-dini abidələrlə İslam dünyasında tanınan,

beş min ildən çox yaşı olan Naxçıvan diyarı 2018-ci ildə “İslam mədəniyyətinin paytaxtı” statusunu təhvil alacaqdır.

Qədim yurdumuz İslami dəyərləri özündə qoruyub yaşadan türk-islam mədəniyyət nümunələri, tarixi-dini abidələrlə zəngin diyardır. Müsəlmanların müqəddəs torpaqları olan Məkkə və Quds şəhərlərindən sonra, ilk dəfə Təkallahlığın yayıldığı Naxçıvan torpağı da dünyada üçüncü müqəddəs torpaq olaraq qəbul edilmişdir.

Hər iki şəhərimizin İslam mədəniyyətinin paytaxtı elan edilmiş Azərbaycan xalqının tarixi-mədəni irlərinə İslam aləmində verilən yüksək qiymətin təzahürüdür. Azərbaycan dövləti vahid ölkədir ki, İslam dünyasının iki qədim tarixi şəhəri İslam mədəniyyətinin paytaxtı ehtiramına layiq görülmüşdür.

Naxçıvan-Naxçıvanşahlığın və Azərbaycan Atabəylər dövləti kimi qüdrətli dövlətlərin, bir sıra inzibati ərazi vahidinin (Naxçıvan tümeni, Naxçıvan sancağı və s.) paytaxtı olmuş, çoxəsrlik tarixə və mədəniyyətə malik olan, ölkəmizin dövlətçilik tarixində önemli rol oynayan, Azərbaycan tarixinə silinməz iz salan ulu diyarımızdır. Hər bir xalqın qədimliyini sübut edən onun elmi, ədəbiyyatı, incəsənəti, mədəniyyəti və tarixi abidələridir. Azərbaycan xalqının da qədim mədəni sərvətləri içərisində tarix və memarlıq abidələri xüsusi olaraq fərqliyənlər.

Keçmişimizi bu güne daşıyan, tarixi yaddaşımız olan-bədiyi memarlıq sənətinin gözəl nümunəsi, Naxçıvanın Tac-Mahali adlandırılın, şəhərimizin əzəmətinə əks etdirən, Memar Əcəmi Naxçıvanının şah əseri olan Mömine Xatun türbəsinə, 8 əsrden çox yaşı olan Yusif Küseyroğlu türbəsinə, Azərbaycan xatirə memarlığının mütərəqqi ənənələrini özündə yaşadan, memar Əhməd Naxçıvanının yaradıcılıq nümunələrinən olan Qarabağlar türbəsinə, yerli əhalinin tek Tanrıya olan inancını əks etdirən, müsəlmanların müqəddəs kitabı “Quran-Kərim”in 18-ci “Əl-Kəhf” surəsində adı çəkilən “Əshabi-Kəhf” ziyanətgahının, qədim Naxçıvanın rəmzlərindən biri olan Duzdağ mağarasının (Naxçıvanın məşhur duz mağarası 1979-cu ildən Duzdağ Fizioterapiya Mərkəzi kimi fəaliyyətə başlamışdır), Azərbaycanın milli dövlətçilik ənənələrini özündə yaşadan, 2 min illik qədim tarixə malik qətiyyətin, əzəmətin və mübarizliyin rəmzi-Əlincəqalasının, Naxçıvan memarlıq məktəbinin XII-XIV əsrlərinə aid edilən Naxçıvan və Ordubad buzxonalarının, bəşər tarixinin ilkin təkamül çağlaraından xəber verən, qədim insanların dini, mifoloji, ideoloji, siyasi görüşlərini əks etdirən qayaüstü rəsmlər toplusunun təşkil olunduğu Gəmiqaya muzeyinin, VIII əsrə inşa edilmiş XII əsrə yenidən bərpa edilən Nuh peyğəmbərin məzarüstü memarlıq abidəsinin və s. yüzlər tarixi-dini mədəniyyət abi-

dələrinin adlarını iftixarla çəkə bilərik.

Azərbaycan xalqının tarixini, mədəniyyətini, adət-ənənələrini özündə yaşadan təbiet, tarixi, arxeoloji, memarlıq, monumental sənət abidələri, ziyaretgahları ilə zəngin olan qədim Naxçıvan torpağını “Abidələr muzeyi” adlandırsaq heç də yanılmayıq. Naxçıvanqala, Oğlanqala, Govurqala, Batabat, Qızlar bulağı, Darıdağ, Haçadağ, Quyulu dağ, Qazma mağarası, Ərməmməd mağarası, Kilit mağarası, Fərhad evi, Xan Sarayı, Naxçıvan Cami Məscidi, Şərqi hamamı, Zaviyə Medrəsə binası, İmamzadə kompleksi və s. adlarını çəkdiyim bu və bu kimi 1200-dən artıq heyətamız tarixi memarlıq abidələri ilə zənginolan ulu diyarın çox uzaq keçmişə, qədim tarixi köklərə malik olduğunun daha bir isbatı, sübutudur. Beş minillik qədim tarixə malik abidələr soykökümlə, şəhərsalma mədəniyyətimizin tarixi, qədim aile, məisət və dəfn adətlərimizlə bağlı bir çox ciddi mətbəbin üzərinə işq salmaqla elmimiz qarşısında duran mühüm problemlərin öyrənilməsi baxımdan da həllədici əhəmiyyətə malikdir.

Naxçıvan torpağı nəinki tarixi-dini abidələri ilə tanınan bir diyarıdır, eləcə də Azərbaycan xalqına və bəşər mədəniyyətinə görkəmli elm, ədəbiyyat və mədəniyyət xadimləri, o cümlədən Əcəmi Naxçıvanı, Nəsrəddin Tusi, Lütfəli Əsgərzadə, Hinduşah Naxçıvanı, Məmməd Səid Ordubadi, Əziz Şərif, Əziz Əliyev, Yusif Məmmədəliyev, Əbdürəhəm Fətəlibəyli, Behbud ağa Şahtaxtinski, Məhəmməd ağa Şahtaxtinski, Cəmşid Naxçıvanski, Cəlil Məmmədquluzadə, Eynəli bəy Sultanov, Hüseyin Cavid, Heydər Əliyev, Zərifə xanım Əliyeva, Behruz Kəngərli və s. kimi dahi şəxsiyyətlər verdiyi də hər birimizə məlumudur.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu Heydər Əliyevin ölkəyə rehbərliyi dövründə Azərbaycanda, eləcə də Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasında xalqımızın tarixini, mədəniyyətini, adət-ənənələrini yaşadan tarixi, dini, memarlıq abidərimizin mühafizəsi və bərpası, bu abidələrin yenidən və əsaslı şəkildə tədqiqi və təbliği işlərinə xüsusi diqqət yetirilmiş, tarixi və mədəni ərismizin qorunub saxlanması, gələcək nəsillərə çatdırılması işləri ilə bağlı xeyli təqdişləri ləğətişlərənən təqdim edilmişdir. Tarixi abidələrin qorunması və mühafizəsinə dair “Tarixi və mədəniyyət abidələrinin qorunması haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunun qəbul ediləsi, Naxçıvan tarixinin və maddi-mədəniyyət nümunələrinin dərindən araşdırılın, öyrənilmesi nəticəsində ilk “Naxçıvan ensiklopediyası” işq üzü göründür.

Naxçıvan tarixinin sistemli, arıcılı və milli mövqədən öyrənilməsi işinin davamı olaraq da “Naxçıvan ensiklopediyası” təkmilləşdirilmiş, yenidən işlənərək iki cilddə ikinci dəfə 2005-ci ildə, “Naxçıvan abidələri ensiklopediyası” isə 2008-ci ildə neşr olunaraq ictiyariyyətə təqdim edilmişdir. Bütün bunlar dövlətimizin milli sərvətlərimiz olan tarix və mədəniyyət abidələrimizə, milli mənəvi dəyərlərimizə, tariximizə, bütövlükdə mədəniyyətimizə göstərilən diqqət və qayğısının əyani nəticəsidir. Umummilli liderimiz Heydər Əliyev Naxçıvanın hər daşının, hər qaya-

sının tarixin canlı şahidi olduğunu bildirərək demişdir: “Naxçıvan Azərbaycan xalqının tarixini eks etdirən, abidələri özündə cəmləşdirən bir diyardır. Bu kiçik ərazidə həddindən çox dünya miqyaslı tarixi-memarlıq abidələri yaşayıb və bu gün də yaşayır. Onların hər biri Azərbaycan xalqının həm tarixini, həm mədəniyyətini, həm də adət-ənənələrini göstərən abidələrdər”.

Naxçıvan MR-in XXI əsra aid tərəqqisi və yüksəlিসinde öz idarətlərinə əsirgəməyən Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov antik şəhərimizdə mövcud olan tarixi və mədəniyyət abidərimizin qorunması və bərpası işlərinə hər zaman xüsusi önəm vermişdir. Çoxsaylı abidələrin bərpası, müxtəlif erazilərdə arxeoloji tədqiqatların aparılması, regionun tarixi, mədəniyyəti, milli dəyərləri ilə bağlı müxtəlif ədəbiyyatların nəşr edilmesi və s. Naxçıvan torpağı haqqında daha çox məlumatların öyrənilməsi işində müümü rol oynamışdır.

Bu qayğı və diqqətin nəticəsidir ki, Naxçıvanın tarixi və mədəniyyət abidələrinin öyrənilməsi yönündə beynəlxalq simpoziumlar, konfranslar keçirilmiş (“Uluslararası qaynaqlarda Naxçıvan”, “Nuh Peyğəmbər, Dünya tufanı və Naxçıvan”, “Naxçıvan: ilk yaşayış və şəhərsalma yeri kimi”, “Naxçıvan: ilkin şəhər və Duzdağ”), elmi məqalelər, kitablар, monoqrafiyalar, ensiklopediyalar dərc edilmiş (“Naxçıvan ensiklopediyası”, “Naxçıvan abidələri ensiklopediyası”, “Naxçıvanda arxeoloji tədqiqatlar”, “Nuh peyğəmbər, dünya tufanı və Naxçıvan”, “Naxçıvanın tarixi abidələri”), Naxçıvanın dünya əhəmiyyətli nadir təbiet və sənət abidərinin (“Mömine Xatun” məqbərəsi, “Qarabağlar” və “Gülüstan” türbələri, “Zaviyə mədrəsesi”, “Cəmə Məscidi”, “Şərqi hamamı”, “Əlinçəqala”, “Yusif Küseyroğlu türbəsi”, “Nuh peyğəmbərin məzarüstü türbəsi”) obyektiv şəkildə araşdırılması, elmi əsaslarla tədqiqi, pasportlaşdırılması, qorunması, bərpası işləri həyata keçirilmişdir. Naxçıvanda müxtəlif dövrlərə aid qoşheykəller, daş kitabelər, müxtəlif daş figurlərindən və qəbirüstü sən-düqələrdən ibarət 450 maddi mədəniyyət nümunəsinin mühafizə və nümayiş olunduğu yerde “Dədə Qorqud” meydənının salınması, “Açıq Səma Altında Muzein yaradılması”, “Xan Sarayı” Dövlət Tarix-Memarlıq Muzeyinin yaradılması, “Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Naxçıvanşunaslıq Mərkəzinin yaradılması haqqında”, “Dövlət Tarix-Memarlıq Muzeyinin yaradılması haqqında”, “Naxçıvan şəhərində Naxçıvan 2018-ci ilde “İslam mədəniyyətinin paytaxtı””na ev sahibliyi edərək, üzərinə götürdüyü bu öhdəlikdən layiqincə, fəxarətən gələcək, uğurlu yüksəlışla adını XXI əsre qızıl hərflərlə yaza-caq, tarixə silinməz bir iz salacaq-

günülərinin keçirilməsi haqqında” və digər məsələlərlə bağlı fərman və sərəncamlar imzalanmışdır.

Bütün bunlarla yanaşı, son ilərdə muxtar respublikamızda milli mənəvi dəyərlərimiz, tarixi-dini abidələrimiz, mədəniyyətimiz, incəsənətimiz təbliği yönündə maraqlı festivallara da yer verilmişdir. “Naxçıvan -bəşəriyyətin beiyi” III Beynəlxalq resm festivalı, “Naxçıvan-2016” və “Naxçıvan -2017” Beynəlxalq Şahmat festivaları, “Xalq mahnı və təsniflərin ifaçılıq müsabiqəsi-2016”, muğam məclisləri və “Naxçıvanqala” Tarix-Memarlıq Muzey Kompleksində həyata keçirilən xalq yaradıcılığı günləri belə maraqlı festivallardandır.

26 illik blokada şəraitində olmasına baxmayaq, bütün sahələrdə uğurla və sürətlə inkişaf edərək öz layiqli yerini tutan qədim tarixi diyarımız bu gün mədəniyyətlərənən dialog mühitinin formalşamasında və beynəlxalq səviyyəli festivalların keçirildiyi ideal məkan kimi öz şöhrətini qazanmışdır.

Yuxarıda qeyd etdiyim kimi Naxçıvan şəhəri 2018-ci il üçün İslam mədəniyyətinin paytaxtı” elan edilmişdir. Bu məqsədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Naxçıvanda Təşkilat Komitəsinin yaradılması haqqında Sərəncam imzalamışdır.

Təşkilat Komitəsinin 25 noyabr 2016-ci il tarixdə keçirilən ilk iclasında Təşkilat Komitəsinin sədri Vasif Talıbov Naxçıvan şəhərinin 2018-ci il üçün “İslam mədəniyyətin paytaxtı” elan olunmasına dair qəbul olunan qərar haqqında demisidir: “Bu qərar əsaslıdır. Ona görə ki, Azərbaycanın 5 min illik tarixə mailik qədim şəhəri olan Naxçıvan İslam mədəniyyəti nümunələri ilə zengindir və bəşər sivilizasiyasına dəyərli töhfələr vermişdir”. Daha sonra Təşkilat Komitəsinin sədri Vasif Talıbov çıxışında “İslam Mədəniyyətin Paytaxtı Naxçıvan-2018” loqotipinin hazırlanmasının vacibliyini irəli sürmüş və Naxçıvanın həm türk, həm də İslam mədəniyyətinin daşıyıcıısı olması, qədim və müasir tarixi remzlərlə daha dələğin ifade olunan “Naxçıvan İslam Mədəniyyətin Paytaxtı-2018” ən uyğun loqotipi hazırlanaraq qəbul edilmişdir.

Həmçinin rəsmi internet səhifəsinin yaradılması, İslam mədəniyyətinin dini abidələrinin özündən yaşıdan bəzənələrinin qorunması və bərpası, məscid və zəngindir və bəşər sivilizasiyasına dəyərli töhfələr vermişdir. Daha sonra Təşkilat Komitəsinin sədri Vasif Talıbov çıxışında “İslam Mədəniyyətin Paytaxtı Naxçıvan-2018” loqotipinin hazırlanmasının vacibliyini irəli sürmiş və Naxçıvanın həm türk, həm də İslam mədəniyyətinin daşıyıcıısı olması, qədim və müasir tarixi remzlərlə daha dələğin ifade olunan “Naxçıvan İslam Mədəniyyətin Paytaxtı-2018” ən uyğun loqotipi hazırlanaraq qəbul edilmişdir. Həmçinin rəsmi internet səhifəsinin yaradılması, İslam mədəniyyətinin dini abidələrinin özündən yaşıdan bəzənələrinin qorunması və bərpası, məscid və zəngindir və bəşər sivilizasiyasına dəyərli töhfələr vermişdir. Daha sonra Təşkilat Komitəsinin sədri Vasif Talıbov çıxışında “İslam Mədəniyyətin Paytaxtı Naxçıvan-2018” loqotipinin hazırlanmasının vacibliyini irəli sürmiş və Naxçıvanın həm türk, həm də İslam mədəniyyətinin daşıyıcıısı olması, qədim və müasir tarixi remzlərlə daha dələğin ifade olunan “Naxçıvan İslam Mədəniyyətin Paytaxtı-2018” ən uyğun loqotipi hazırlanaraq qəbul edilmişdir.

İslam mədəniyyətinin çoxəsrlı nailiyyətlərinin qorunub yaşadılmasında özünəməxsus rol oynamış bu qədim diyarında Azərbaycan xalqının adət-ənənəl